

Kinga FINK,
doktor, adiunkt Uniwersytet Rzeszowski,
Instytut Muzyki Kolegium Nauk Humanistycznych,
Polska

ROLA KAMERALNEGO MUZYKOWANIA W PROCESIE EDUKACJI MUZYCZNEJ STUDENTÓW

Celem niniejszego artykułu jest omówienie roli kameralnego muzykowania w procesie kształcenia studentów kierunku uniwersyteckiego, jakim jest Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej. Muzykowanie, czyli czynne uprawianie muzyki dla własnej przyjemności i satysfakcji, jest istotnym elementem wszechstronnego wychowania przez sztukę. Oprócz wartości kształcących podstawowe zdolności muzyczne, wspólne muzykowanie posiada wartości poznawcze, wychowawcze i społeczne. Różnorodny repertuar złożony z utworów muzyki dawnej, współczesnej, rozrywkowej i muzyki innych kultur, poszerza granice przeżycia estetycznego, uczy przelamywania stereotypów percepcyjnych oraz nawiązywania dialogu z tym, co odrębne.

Uczestnictwo w zespołach instrumentalnych przygotowuje studenta pod względem praktycznym i metodycznym do prowadzenia zespołów muzycznych w szkole i placówkach kulturalnych. Wielorakie wartości wyływające ze wspólnego muzykowania w połączeniu z ideą wychowania humanistycznego są pomocne w znalezieniu odpowiednich dróg i metod w pracy zawodowej przyszłych absolwentów.

Słowa kluczowe: *edukacja muzyczna, wspólne muzykowanie, zespół kameralny, repertuar.*

THE ROLE OF PERFORMING CHAMBER MUSIC IN THE PROCESS OF MUSIC EDUCATION OF STUDENTS

The purpose of this paper is to discuss the role of performing chamber music in the process of education students of the university degree of «Artistic education in the scope of music art». Performing music, in other words having contact with music in

the active way for personal pleasure and satisfaction, is an essential element of multifaceted education via art. Apart from values that train primary music abilities, performing music together involves cognitive, educational and social values. Various musical repertoire which consist of early, contemporary, popular and music from other cultures broadens the horizons of aesthetic experience, teaches how to break perceptual stereotypes and create the dialogue with separate things.

Participation in instrumental ensembles in a practical and methodological way prepares the student to conduct different music ensembles at schools or in other cultural institutions. The multiple values resulting from performing music together, in reference to the idea of humanistic education, are helpful in finding the right paths and methods in the professional work of future graduates.

Keywords: *music education, performing music together, chamber ensemble, repertoire.*

Wprowadzenie. Muzykowanie, czyli czynne uprawianie muzyki dla własnej przyjemności i satysfakcji, jest istotnym elementem wszechstronnego wychowania przez sztukę. Muzyka kameralna (wł. *camera* – komnata, pokój) od momentu kiedy pojawiła się w XVII wieku we Włoszech, była przeznaczona do wykonywania w warunkach domowych. Wykonywana początkowo w pałacach przez arystokratów, stała się z czasem popularna także wśród mieszczan [7, s. 3–5]. W XIX wieku również w polskich domach mieszczańskich przy muzyce spędzano wolny czas. Ożywieniu praktyki domowego muzykowania sprzyjała zresztą sytuacja polityczno-ekonomiczna, w jakiej znajdowało się polskie społeczeństwo doby zaborów. Bowiem w warunkach niesprzyjających szerszemu rozwojowi ruchu koncertowego, muzyka w kameralnych składach wokalnych, wokально-instrumentalnych czy instrumentalnych, rozbrzmiewała w ścianach salonów arystokratycznych i mieszczańskich, gdzie skupiało się wówczas życie muzyczne.

Pięknym zwyczajem kultywowanym do dziś zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie jest wspólne kolędowanie. Popularną wśród Polaków, Ukraińców i Białorusinów jest chociażby kolęda *W żłobie leży*, oparta na melodii poloneza koronacyjnego Władysława IV Wazy, przypisywana królewskiemu kaznodziei

Piotrowi Skardze (1536–1612) [4; 10, s. 16]. Zresztą dawniej na wsiach i w miastach, gdzie Ukraińcy byli sąsiadami przenikanie się tradycji było powszechne. Ukraińcy znali polskie kolędy, a Polacy – ukraińskie. Należy zaznaczyć, że na pograniczu polsko-ukraińskim tradycja wzajemnego odwiedzania się polskich i ukraińskich sąsiadów w Wigilię obrządku łacińskiego i wschodniego jest nadal żywa, a ukraińskie kolędy śpiewane są w polskich domach.

Muzykowanie kameralne i rozwój artystyczny studentów. Studia w Instytucie Muzyki Uniwersytetu Rzeszowskiego na kierunku *edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej* przygotowują do działalności popularyzującej muzykę w instytucjach kultury i mediach, jak również do organizowania i realizacji różnego rodzaju koncertów, imprez kulturalnych oraz projektów artystycznych. Absolwent kierunku posiada też uprawnienia do prowadzenia przedmiotu *muzyka* w szkołach ogólnokształcących, a także uzyskuje kwalifikacje do prowadzenia różnego typu zespołów w amatorskim ruchu muzycznym. Kierunek ma zatem za zadanie wykształcić nauczyciela muzyki – dobrego fachowca, po trosze artysty, który w przyszłości potrafi zainteresować przekazywanymi treściami swoich wychowanków – oraz promować animatorów kultury dla potrzeb środowiska, w jakim im przyjdzie żyć i pracować. W odróżnieniu od akademii muzycznych, kształcących wirtuozów, celem kierunku jest zaopatrzenie absolwentów w określoną sprawność artystyczną, orientację estetyczną i doświadczenia, w których wiedza teoretyczna połączy się z przeżyciem twórczym. Bowiem tylko wszechstronnie wykształcony pasjonat jest w stanie pobudzić kulturę lokalnego środowiska, działając w instytucjach i placówkach kulturalnych czy edukacyjnych. Jego zdolności, takie jak muzykalność, wrażliwość, kreatywność mają decydujący wpływ na kształtowanie i rozwijanie osobowości dzieci i młodzieży oraz ich muzycznych zainteresowań [5, s. 120].

Muzykalność i wrażliwość muzyczna rozwija się dzięki pogłębianiu wiedzy muzycznej poprzez percepcję muzyki, a zwłaszcza poprzez jej uprawianie. Jedną z form aktywności muzycznej studentów jest uczestnictwo w zespołach instrumentalnych. Specyfiką wykonawstwa kameralnego jest granie z nut, a więc sytuacja ta stwarza okazję do rozwijania umiejętności czytania nut *a vista*, połączonej

z aktywnością wyobraźni dźwiękowej [1, s. 166–167]. Oprócz wartości kształcących podstawowe zdolności muzyczne takie jak: pamięć, słuch, wyobraźnia i koncentracja, muzykowanie zawiera wartości poznawcze. Wykonawstwo zostaje bowiem wzbogacone o wiedzę z zakresu historii muzyki, zasad muzyki i prawidłowej interpretacji zgodnej z duchem epoki. Żywy kontakt z muzyką jest polem, na którym wiedza teoretyczna – niezbędna do właściwego rozumienia i przeżywania muzyki, a także do samodzielnego określania jej wartości artystycznych – zostaje wykorzystana w praktyce, a praktyka muzyczna stymuluje do samokształcenia, a więc do poszerzania wiadomości i umiejętności [5, s. 121]. Zwłaszcza wspólne muzykowanie «stwarza dogodną przestrzeń dla procesu przepływu wiedzy» [2, s. 140], bo członkowie zespołu uczą się wzajemnie od siebie, przyswajając sobie ponadto sposoby skutecznej komunikacji i przekazywania wiedzy w interesujący sposób, co w rezultacie działa mobilizująco i pobudza do doskonalenia własnych umiejętności technicznych, muzycznych i interpretacyjnych [3, s. 14].

Oczywiście niezbędne jest, aby uczestnictwo w zespołach kameralnych było powiązane z indywidualnym kształceniem każdego z członków zespołu w zakresie gry na instrumencie. Dlatego niezwykle istotny dla studentów jest kontakt z instrumentem w ramach takich zajęć jak fortepian, instrument dodatkowy lub improwizacja fortepianowa przez cały okres trwania studiów, zarówno licencjackich (studia pierwszego stopnia), jak i uzupełniających magisterskich (studia drugiego stopnia). Brak indywidualnych zajęć gry na instrumencie w procesie kształcenia na ostatnich semestrach studiów może wpłynąć na obniżenie poziomu umiejętności, co negatywnie może odbić się na stylu prowadzonych przez nich zajęć podczas praktyk pedagogicznych i przedmiotowo-metodycznych, a nawet na początku ich drogi zawodowej.

Muzykowanie zespołowe w odróżnieniu od indywidualnego odgrywa istotną rolę w procesie zdobywania i poszerzania kompetencji społecznych, a więc szczególnego rodzaju umiejętności, które są istotne w procesie budowania i podtrzymywania relacji społecznych [3, s. 10]. Wspólne muzykowanie jest swego rodzaju rozmową, okazją do wymiany myśli. Uczy zatem porozumiewania się z

drugim człowiekiem, co jest sztuką i to wcale niełatwą. Składnikami rozmowy, a zarazem skutecznej komunikacji są: nasze poglądy, poglądy strony przeciwnej, czynne słuchanie, uczucia, oraz odpowiedni dobór słów (a w przypadku muzykowania – dźwięków).

Granie w zespołach kameralnych, w których wszystkie głosy traktowane są równorzędnie, wymaga od jednostki nastawienia na współpracę, na liczenie się ze zdaniem innych osób. Ten rodzaj wykonawstwa wymaga zrozumienia swojej roli w zespole, szukania kompromisów, nierzadko kosztem rezygnacji z własnych ambicji na rzecz powodzenia celów obranych przez grupę [2, s. 99]. W sztuce porozumiewania się dużą rolę odgrywa umiejętność słuchania, prawdopodobnie najważniejszy element komunikacji międzyludzkiej, który wpływa na jakość wszystkich naszych relacji z innymi ludźmi. Czynnikiem ten jest niezwykle ważny w kameralistyce. Od umiejętności aktywnego słuchania – siebie i partnerów (tzw. słuchania «wertykalnego») – oraz kontrolowania procesu wykonawczego, zależy osiągnięcie spójnej koncepcji i jej wykonanie. Podczas kameralnego muzykowania rozwijana jest wrażliwość na wspólną jakość dźwięku i barwę oraz umiejętność uzyskania w grze zespołowej pełnej integracji wszystkich elementów muzycznych. Zatem muzykowanie kameralne wyrabia poczucie odpowiedzialności za wspólne przygotowanie i wykonanie dzieła muzycznego [3, s. 10].

Umiejętności komunikacji interpersonalnej, rozwijane i doskonalone za pomocą muzykowania zespołowego, przekładają się również na życie pozamuzyczne, a zwłaszcza na sferę zawodową. Wspólne muzykowanie uczy otwartości na innych ludzi, na zawieranie nowych znajomości, rozwija kreatywność, umiejętność pracy w grupie [2, s. 138–139, 141; 6, s. 157]. Ponadto jest inspirującym doświadczeniem, które emanuje na pozostałe płaszczyzny życia, rozbudzając chęć podejmowania nowych działań i tworzenia czegoś nowego.

Ważną kwestią stanowi właściwy dobór repertuaru z jakim student zetknie się nie tylko podczas pracy w zespole, ale też w czasie całego okresu studiów. W mojej opinii edukacja muzyczna powinna kształtować otwartą postawę na różne gatunki muzyki. Obcowanie z muzyką różnorodną: dawną, współczesną, muzyką innych

kultur czy muzyką rozrywkową, jest inspirującym doznaniem, procesem otwierania się na inność, nauką nawiązywania dialogu z tym, co odrębne. Każdy z odmiennych stylów i gatunków muzyki rozwija inny zakres wrażliwości estetycznej. Poszerzając granice przeżycia estetycznego, człowiek zmuszony jest do przełamywania stereotypów percepcyjnych zarówno muzyczno-dźwiękowych, jak i intelektualno-poznawczych. Doświadczenia z muzyką współczesną wymagają poznawczego wysiłku i intelektu, uczą odkrywania dźwiękowego sensu, a muzyka innych narodów uświadamia istnienie odrębności kulturowych i jednocześnie odkrywa wartości naszej rodzimej kultury. Na temat idei wychowania międzykulturowego, w tym wielokulturowej edukacji muzycznej, pisała Maria Przychodzińska, polska pedagog, współtwórczyni polskiej koncepcji wychowania muzycznego [9, s. 149–151].

Różnorodność doświadczeń kulturowych zapewnia też muzyka rozrywkowa, w tym jazz, który otwiera ponadto pole do improwizacji [8, s. 100]. Poza tym muzyka rozrywkowa umożliwia rozwój indywidualnych zainteresowań studenta i motywuje do tworzenia własnych projektów artystycznych. Ważne jest, aby odczytywanie wartości muzyki rozrywkowej, popularnej, odbywało się przez pryzmat zdobytej wiedzy i umiejętności na bazie muzyki klasycznej, która obejmuje muzykę wszystkich epok w układzie historycznym i stanowi dorobek światowej kultury muzycznej. Rozwijanie wiedzy i umiejętności w zakresie muzyki rozrywkowej podczas studiów może przynieść wymierne efekty w przyszłej pracy zawodowej absolwenta z młodzieżą. Odnosi się to zarówno do kwestii twórczego wykorzystania różnorodnych metod i form w pracy z młodzieżą, jak i umiejętności krytycznego spojrzenia i odniesienia się do muzyki preferowanej przez młodzież, która obecna jest we współczesnych mediach. Wiedza i zdobyte podczas studiów doświadczenia pozwolą na konstruktywne ukierunkowanie młodzieńczej ekspresji i kierowanie jej upodobań w kierunku muzyki wartościowej.

Podsumowanie. Uczestnictwo w zespołach instrumentalnych, wspólne muzykowanie niesie ze sobą wiele cennych doświadczeń pomocnych w przyszłej pracy zawodowej absolwentów kierunku *edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej*. Wspólne muzykowanie dostarcza studentom niezwykłych wrażeń i

doświadczeń artystycznych. Uczy tworzenia wspólnej koncepcji interpretacyjnej opracowywanych utworów oraz rozwiązywania problemów technicznych wynikających z doboru repertuaru i z różnych składów instrumentalnych. Przyczynia się do rozwijania muzycznych zainteresowań i pasji. Przede wszystkim przygotowuje studenta pod względem praktycznym i metodycznym do prowadzenia zespołów muzycznych w szkole bądź w placówkach kulturalnych. Różnorodność repertuarowa w powiązaniu z otwartością na kultury muzyczne innych narodów i ideą wychowania humanistycznego będzie pomocna w przyszłej pracy zawodowej absolwentów, a zwłaszcza w jej punkcie wyjściowym, w którym najważniejszym celem jest wzbudzenie zainteresowania wychowanków sprawami muzycznymi. Szerokie horyzonty myślowe, wielorakie doświadczenia muzyczne ułatwią znalezienie odpowiednich dróg i metod w nawiązaniu kontaktu z młodzieżą, w procesie kształtowania jej gustów muzycznych, postawy wobec sztuki i kultury, a także wzajemnie wobec siebie.

Wracając na zakończenie do kwestii tradycji polsko-ukraińskiego kolędowania warto przypomnieć, że ukraiński przekład polskiej kolędy *Przybieżeli do Betlejem* ukazał się po raz pierwszy w zbiorze bazylianów opublikowanym w Żółkwi w 1925 roku, a od lat 80. XX wieku tekst tej kolędy zamieszczany jest w większości ukraińskich śpiewników bożonarodzeniowych. W ostatnich latach tekst tej kolędy, na co zwraca uwagę Olha Charczyszyn, nabrał szczególnego znaczenia [4]. W sytuacji wojny w Ukrainie i niepokoju o jej losy, a także losy Europy i świata, fragment tekstu zawierający prośbę o pokój brzmi wyjątkowo dobitnie:

Chwała na wysokości
Chwała na wysokości,
A pokój na ziemi!

BIBLIOGRAFIA

1. Adamczyk Agata. *Gra zespołowa oraz czytanie nut a'vista w procesie kształcenia studentów* [w:] *Wartości w muzyce*, t. 3: *Zarys współczesnych kierunków*

badan nad wartościami w muzyce, red. Jadwiga Uchyła-Zroski, Katowice 2010, s. 162–169.

2. Białkowski Andrzej, Migut Mateusz, Socha Ziemowit, Warzykowska Katarzyna M., *Muzykowanie w Polsce. Badanie podstawowych form aktywności muzycznych Polaków*, Warszawa 2014.

3. Bożek-Wota Grażyna. *Rozważania o muzyce kameralnej w aspekcie dydaktycznym* [w:] *Muzyka kameralna – wartości artystyczne, dydaktyczne i społeczne*, red. Monika Karwaszewska, Gdańsk 2019, s. 8–16.

4. Charczyszyn Olha. *Kolędy – wspólna tradycja polsko-ukraińska* (2017), <https://culture.pl/pl/artykul/koledy-wspolna-tradycja-polsko-ukrainska> (04.12.2022).

5. Fink Kinga. *Muzykowanie a edukacja muzyczna*, «Moderato. Przegląd Muzyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego» 2010, nr 1, s. 119–123.

6. Jabłońska Barbara. *Socjologia muzyki*, Warszawa 2014.

7. Marczak Katarzyna. *Współ-granie. Od komnaty do jam session*, «Skala» 2013, nr 3: *Kameralna*, s. 3–5.

8. *Muzyka popularna w teorii i praktyce polskiej edukacji muzycznej* [w:] Andrzej Białkowski, Mirosław Grusiewicz, Marcin Michalak, Dorota Szwareman (wybór tekstów), *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje*, Warszawa 2010, s. 69–102.

9. Przychodzińska Maria. *Edukacja muzyczna dziś. Idee – pytania – niepokoje* [w:] Andrzej Białkowski, Mirosław Grusiewicz, Marcin Michalak, Dorota Szwareman (wybór tekstów), *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje*, Warszawa 2010, s. 141–154.

10. Skoczek Tadeusz. *Z kolędą przez stulecia* [w:] Tadeusz Skoczek, Jolanta Załączny, Janusz Gmitruk, *Z kolędą przez stulecia*, Warszawa 2017, s. 11 –30.